

je prekinuo suradnju s tim projektom, te glavne odrednice njegove "Jugoslavenske/Južno-slavenske ideje".

U rubrici *Grada* Mario Kevo donosi prijepis izvora vezanog uz povijest Drugog svjetskog rata pod naslovom *Kretanje broja zatočenica ženskog dijela logora Stara Gradiška (svibanj – prosinac 1944.) – I. dio* (523-592). Ondje autor donosi prijepis za razdoblje od 27. svibnja do 31. kolovoza 1944. g., a ostatak se očekuje u sljedećem broju.

O novijim događanjima na polju hrvatske historiografije izvještava nas Mato Artuković svojim tekstom pod naslovom *Okrugli stol "Viđenja najnovije hrvatske povijesti"* (593-614), gdje vrlo detaljno opisuje pojedinosti iz tog događaja. Na okruglom se stolu održalo i predstavljanje knjige *Multiperspektivnost ili relativiziranje?* trojice autora – Roberta Skenderovića, Marija Jareba i Mate Artukovića. Organizator je bila Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, a održao se na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu u ožujku 2009. godine.

Robert Skenderović autor je nekrologa za srpskog povjesničara Slavka Gavrilovića (615-617), redovnog člana Srpske akademije nauka i umjetnosti koji je dao svoj doprinos istraživanju povijesti Slavonije, Srijema i Baranje. Prije rubrike *Prikazi i osvrti* donosi se ispravak u kojem je priložena tablica koju zabunom nisu priložili radu Šimuna Penave iz prethodnog broja *Scrinie* (618-623). Doprinos problemima historiografije slavonskog povijesnog prostora naznačila je nekolicina autora donoseći prikaze relevantnih djela za to istraživanje u rubrici *Prikazi i osvrti* (625-649). Potom slijedi popis izdanja Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest u Slavanskom Brodu.

Scrinia Slavonica godišnjak je koji uvelike pomaže istraživačima povijesti Slavonije, Srijema i Baranje. Po svojoj strukturi i problematskim pristupom posebno se ističe među časopisima hrvatske historiografije. Svojim prijevodima metodoloških članaka uvelike pomaže istraživačima, posebice jer su dosta često u pitanju prijevodi s mađarskog jezika, koji malo istraživača poznaje dovoljno. Svojom djelatnošću nastoje uspostaviti komunikaciju s historiografijama nama okolnih područja, čime se jasno šire istraživački horizonti. Zbog svega navedenog, smatram da se ovdje radi o najboljem časopisu hrvatske historiografije, a njegov je položaj važniji tim više jer nema toliko dugačak kontinuitet izlaženja.

Suzana Miljan

Pilar: časopis za društvene i humanističke studije, god. IV., br. 7-8 (1-2), Zagreb 2009., 264 str.

U izdanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba pokrenut je 2006. godine časopis *Pilar*, koji izlazi dva puta godišnje i objavljuje priloge s područja društvenih i humanističkih znanosti. Konceptijski je ova publikacija usmjerena na interdisciplinarno istraživanje i tematiziranje pitanja identiteta, procesa modernizacije i europeizacije ponajprije kroz povijesnu prizmu. Radovi u ovom časopisu objavljuju se na hrvatskom i na stranim jezicima, a *Pilar* ima i svoja redovita međunarodna izdanja. U tom su kontekstu Institut društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba i Slovenska akademija znanosti i umjetnosti objavili ovaj zajednički slovensko-hrvatski broj časopisa *Pilar* koji potpisuju urednici, poznati i priznati znanstvenici Andrej Rahten i Zlatko Matijević. S obzirom na pojačano zanimanje šire javnosti i povjesničara za slovensko-hrvatske odnose tijekom minulih stoljeća ovaj najnoviji broj međunarodnog

izdanja časopisa *Pilar*, tiskan ovom prigodom kao dvobroj, prvi je pokušaj da se rezultati istraživanja objedine u tematskom broju jedne recentne serijske znanstvene publikacije. Ovdje treba napomenuti i to da je ovaj dvobroj *Pilara* prvi konkretan rezultat sporazuma o suradnji između Znanstveno-istraživačkog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti (ZRC SAZU) i Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar potpisanog 1. lipnja 2007. u Ljubljani. Njegujući znanstvenu suradnju dviju država, ZRC SAZU iduće je godine, 2008., sklopio partnerstvo i s Hrvatskim institutom za povijest u Zagrebu. Zbog toga i većina autora u ovome broju časopisa dolazi iz spomenutih institucija.

Pilar na početku otvara Riječ urednika, a potom slijede cjeline: *Rasprave, Prilozi, Gradivo, Osvrti s povodom, Ocjene i prikazi te In memoriam*. Osobitost ovoga dvobroja jest višejezičnost, jer su tekstovi objavljeni na materinskim jezicima njihovih autora, ali i na latinskom. U kronološkom okviru protekla dva stoljeća autori, renomirani hrvatski i slovenski znanstvenici, nastojali su u tematskom bloku *Hrvatsko-slovenski odnosi na prijelomu 19. i 20. stoljeća* prije svega istražiti zajedničku prošlost u doba postojanja Habsburške Monarhije i Kraljevstva/Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Habsburško razdoblje imalo je svoju posebnu dinamiku u razvoju slovensko-hrvatskih odnosa, pa o raznovrsnim fenomenima političke i kulturne suradnje u doba Austro-Ugarske Monarhije govori većina rasprava. Obuhvaćeno je tako, kako ističu urednici ovoga broja, niz mijena u odnosima – od “doba zdravica”, u kojima je Ivan Tavčar Slovence proglašavao “planinskim Hrvatima”, preko odgajanja mladih naraštaja Hrvatskoga katoličkog pokreta na “socijalnim tečajevima” Janeza Evangelista Kreka, pa sve do utemeljenja Hrvatsko-slovenske stranke prava te političke suradnje i (ne)sporazuma hrvatskih i slovenskih političara tijekom 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća. Tako se unutar cjeline *Rasprave* donose sljedeći znanstveni članci: Stanislav Kocutar, *Habsburška monarhija in jugoslovansko vprašanje v luči slovenske historiografije*; Nataša Podgoršek, *Državopravni koncepti slovenskih in hrvaških politikov od marčne revolucije do preloma stoletja*; Igor Grdina: *Kultura med Slovenci in Hrvati ter politiko*; Stjepan Matković, *Ivan Šusteršič i hrvatski političari*; Feliks J. Bister, *Hrvaško-slovensko sodelovanje v dunajskem parlamentu na predvečer prve svetovne vojne*; Jure Krišto, *Od slavenstva do jugoslavenstva: suradnja hrvatskih i slovenskih krugova u Katoličkom pokretu*; Andrej Rahten, *Avstromarksistični pogledi na jugoslovansko vprašanje*; Katja Peršak, *Anton Korošec in slovensko-hrvaška nasprotja v Prekmurju*; Zlatko Matijević, *Providencijalna politika: Hrvatski katolički pokret i politika (1903.–1929.)*.

U cjelini *Prilozi* objavljen je tekst Neže Zajc o Francu Prešerenu te spomen dr. Ive Pilara na Prešerena. Kratki prilog *Dr. Petar Rogulja – hrvatski katolički senior i učenik dr. Janeza E. Kreka* napisao je Jure Krišto, a na kraju ove cjelini donosi se prijepis teksta Petra Rogulje *Dr. Janez E. Krek* objavljenog u Zagrebu 1916. godine, a koji su za ovu prigodu priredili i bilješkama opremili A. Rahten i Z. Matijević. Posebice je vrijedno napomenuti da je u rubrici *Gradivo* u suradnji Tomislava Mrkonjića, Jadranke Neralić i Zlatka Matijevića objavljen i izvorni (latinski) tekst i prvi put i hrvatski prijevod glasovite *Riječke spomenice* iz 1915. godine.

Publicist i odvjetnik iz Zagreba Tomislav Jonjić kritički se osvrnuo na nedavno objavljen zbornik radova *Kardinal Stepinac – svjedok istine* koji je nastao na temelju izlaganja održanih na međunarodnom znanstvenom simpoziju održanom 19. rujna 2009. u Zagrebu. Osim toga, kao i u dosad objavljenim brojevima časopisa *Pilar*, donose se ocjene i osvrti na novija historiografska i publicistička izdanja – *Dnevnički zapisi Luke Perinića*, Zagreb, 2009. (J. Krišto); A. Rahten, *Izidor Cankar: diplomat dveh Jugoslavij*, Ljubljana – Mengeš, 2009. (M. Klemenčič).

Na koncu, u rubrici *In memoriam* iz pera ravnatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba Vlade Šakića donosi se spomen na prerano preminulog vrijednog hrvatskog publicista, novinara, kritičara, urednika, prevoditelja, sveučilišnog predavača i znanstvenika dr. sc. Srećka Lipovčana (1942.–2009.). On je dugi niz godina – kroz razne forme, od pisanja članaka, pokretanja i uređivanja godišnjaka, te potom i časopisa *Pilar*, ali i vođenjem znanstvenog projekta “Ivo Pilar – teoretičar hrvatske modernizacije” – bio marljiv istraživač života i djela Ive Pilara. Uz to, zamisao o zajedničkom slovensko-hrvatskom broju časopisa rodila se, kako su na početku ovoga dvobroja istaknuli urednici, u intelektualnom krugu koji je predvodio danas, nažalost, pokojni dr. Lipovčan. Stoga je ovaj *Pilar* posvećen njemu – intelektualcu širokog horizonta interesa, čovjeku bogatog i raznolikog opusa, istraživaču snažne energije, profesionalnom i inspirativnom suradniku koji je u svojim tekstovima znao “upaliti” iskrui kritičara i polemičara britka i analitična pera. Svjedočanstvo i svijetli trag koji je svojim djelom dragi kolega Srećko Lipovčan ostavio u hrvatskoj kulturi i znanosti pokazatelj je svakom istraživaču kako stvarati i izdržati u jednom bremenitom vremenu i sredini.

Ivica Zvonar

Medium Aevum Quotidianum, br. 59, Krems 2009., 60 str.

Institut za materijalnu kulturu srednjeg i ranog novog vijeka Austrijske akademije znanosti (*Institut für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit Österreichische Akademie der Wissenschaften*) iz Kremsa pod vodstvom Gerharda Jaritza predstavio je novi broj zbornika *Medium Aevum Quotidianum*. Moderna historiografska dostignuća u proučavanju svakodnevnog života i materijalne kulture u srednjem i ranom novom vijeku problematici pristupaju na interdisciplinarni način, a u ovom broju naglasak je na interakciji ljudi i životinja. U ovom, najnovijem, broju (pedeset i devetom) široj su javnosti predstavljena tri znanstvena rada (5-36), jedna detaljna recenzija (37-49) te nekoliko prikaza u rubrici *Buchbesprechungen* (50-59).

Grigory Bondarenko autor je članka pod naslovom *The Swineheard in Celtic Lands* (5-15) u kojem pristupa problemu svinja i svinjara u ranim irskim proznim narativnim izvorima. Svinje su bile drugačije od drugih domaćih životinja, jednako kao i što se svinjar razlikovao od ostalih stočara. Svinje su bile jedan od stupova ranog irskog i velškog gospodarstva, a autor spominje da su svinjsko meso priređivali svježe ili kasnije posoljeno i sušeno. Naglašava da se često zaboravlja da svinje koje se spominju u ranim irskim narativima nisu posve pripitomljene i da su se svinjari o njima brinuli u šumama, a oni su bili prepušteni sami sebi, čime bi u praksi pripadali marginalnim pripadnicima keltskog društva. Analizira i “kult svinje”, a arheološki nalazi pokazali su da je keltsko plemstvo u svoje grobove stavljalo i komade svinjskog mesa. U ranosrednjovjekovnoj literaturi otočnih Kelta svinja je često igrala ulogu glasnika smrti, što duguje svojim karakteristikama (npr. leži u zemlji, hrani se mesom). No, moguće ih je bilo pripitomiti, ali teško ih je uzgajati, zbog čega su kvalitete te životinje smatrale neprirodnima, ako ne i natprirodnima. Iako je postojala mogućnost da se sami vežu za prašćice, ipak su brigu o njima, kao i o krmačama, vodili sluge ili robovi. Arheološka iskopavanja zooarheologa pokazala su da su svinje ubijali u razmjerno ranoj dobi od 18 do 36 mjeseca starosti. Svinjari su se najčešće brinuli za svinje više gospodara, a živjeli su u divljini šume, a ne u blizini domova. Kako je već spomenuto, čak su i robovi preuzimali ulogu svinjara, a irska hagiografija navodi i da je sv. Patrik uzgajao svinje za svoga gospodara tijekom irskog